

Nem szakrendszerű oktatás és kompetencia fejlesztés

Kérdések és válaszok

1. változat (2008. október)

Kérdések és válaszok

Miért van szükség a nem szakrendszerű oktatásra?

A nem szakrendszerű oktatás bevezetése arra az igényre adhat választ, mely a pedagógusok részéről sok éve újra és újra felvetett probléma az általános iskolában, különösen az 5-8. osztályban. Úgy tűnik, hogy a négy éves (alsó tagozatos) alapkészség fejlesztés nem elég, a tanulók jelentős részének ennél több időre van szüksége, mert csak „görgeti” maga előtt az első osztálytól kezdve kialakuló hátrányokat.

Az elmúlt évek nemzetközi mérései is megerősítik a gyakorlati tapasztalatokat. Összességében elmondható, hogy:

- erősíteni kell a magyar diákok olvasás-szövegértési készségét,
- fejleszteni kell a matematikai problémamegoldó gondolkodást,
- az alapvető készségek fejlesztéséhez kevés a 4 év,
- bővíteni kell a pedagógusok módszertani eszköztárát új munkaformák alkalmazásával.

Mi fog ezzel változni?

A nem szakrendszerű oktatás célja a kulcskompetenciák és alapkészségek komplex fejlesztése, kapcsolódási pontok keresése a tantárgyak között. Ennek jellemzői:

- > A **tudás** (ismeretek) ÉS a **kompetencia** (alkalmazás és cselekvőképesség) együtt szerezhető meg, egyik sem létezik a másik nélkül.
- > Nagyobb hangsúlyt kap a tapasztalati tanulás.
- > Előtérbe kerülnek minden tanuló sajátos, csak rá jellemző tulajdonságai, értékei.
- > Felszabadultabb, örömtelibb lesz a tanulás.
- > Javul a gyerekek tanulási motivációja és közösségi összetartása.
- > Több teret kap a pedagógus kreativitása, új lehetőségek nyílnak meg számára.
- > Javul a tanár-diák kapcsolat.

Milyen tantárgyakat érint a nem szakrendszerű oktatás?

A nem szakrendszerű oktatás nem kötődik konkrét tantárgyakhoz, de minden tantárgyat érint! Kiemelt cél az olvasás-szövegértés és a matematikai problémamegoldó gondolkodás fejlesztése, azonban nyilvánvaló, hogy e két terület soha nem elszigetelten jelenik meg az ember életében, tehát kapcsolódási pont lehet akár a rajz, az ének-zene vagy a testnevelés is!

Milyen módszertani változást jelent a nem szakrendszerű oktatás?

- Egyéni tanulási utak jelennek meg - a tanuló sok tekintetben választhat abból, amit felkínálunk neki egy-egy témában (nem azt és úgy kötelező tanulni, ahogy a tankönyvben van!)
- Több lesz a kooperációt igénylő feladat - A diákok egymásra vannak utalva, minél jobban tudnak együttműködni, annál több sikert érhetnek el.
- Fontossá válik a használható, segítő, motiváló tanári visszajelzés, és a tanulói önértékelés - nemcsak a témazáró után(!) derül ki, hogy mit kellett volna másképp csinálni.
- Jelen van az észrevételezés, vita lehetősége - a diákok maguk is alakíthatják a tartalmakat, ezáltal érdeklődésük jobban fenntartható.

Mi a nem szakrendszerű oktatás törvényi háttere?

A nem szakrendszerű oktatás tartalmát a Nemzeti alaptanterv határozza meg. Ennek lényege, hogy olyan kompetenciák fejlesztésére kell hangsúlyt fektetni, melyek a tanulót cselekvőképessé és versenyképessé teszik a továbbtanulásban, az életben és a munka világában. A megfogalmazott irányelvek értelmezését a törvény nem szűkíti le konkrét témakörökre, vagy módszertani megoldásokra – az iskola ebben teljes szabadságot kap.

A helyi tantervben pontosan rögzíteni kell a nem szakrendszerű oktatás órakeretét és tartalmát az alábbiak szerint:

Kötelező órakeretben mely tantárgyakat érinti:	Milyen időkeretben, mikor:	Nem kötelező órák keretében:
Pl: - Magyar nyelv és irodalom - Matematika - Természetismeret - Rajz (stb!)	Pl: - Minden hónapban 1 hét - Projekthetek keretében - Rendes órarend szerint	Pl: - Korrepetáló óra, - Tehetségkibontakoztató óra

A **Közzoktatási törvény** rögzíti a nem szakrendszerű oktatásra fordítható óraszámot az 5-6. osztályban. Ez 20-50% között lehet. (2011 után már legalább 25%).

52.§ (3) alapján: az 5-6. évfolyamon a kötelező heti óraszám = 22,5 óra	= heti 28,125 óra
52.§ (7) alapján: a nem kötelező órák száma ennek 25%-a = 5,625 óra	

A nem szakrendszerű oktatás heti órászáma – az iskola döntésétől függően:

20 % (2011-ig!)	25%	30%	35%	40%	45%	50%
5,63	7,03	8,44	9,84	11,25	12,66	14,06

Ki kell-e lépni a 45 perces órakeretből?

Nem feltétlenül, de gyakran nagyon hasznos és hatékony lehet! A 45 perces órát a „szokás hatalma” indokolja, sokkal inkább tanulásszervezési, mint pedagógiai okokkal magyarázható. A 45 perc bizonyos tevékenységekhez túl kevés, másokhoz túl sok. Nem igazán illeszkedik a tanulói figyelem terjedelméhez és azon belül az életkori sajátosságokhoz sem.

A nem szakrendszerű oktatásban a tömbösített munkaszervezés (2×45, 3×45, 4×45 perc) is helyet kaphat, amiben természetesen igény szerint lehet óráközi szüneteket tartani.

Milyen órarendi elosztásban lehet szervezni a nem szakrendszerű oktatást?

A legkézenfekvőbb az év teljes egészére vetítve heti bontásban megszervezni a nem szakrendszerű oktatást. Azonban az iskola másképp is dönthet, különösen akkor, ha nagyobb projekteket valósít meg. Az alábbi ábra három képzeletbeli naptárt mutat, melyeken különböző szervezési módokat látunk (mindenhol 50-50%-os a szakrendszerű és a nem szakrendszerű oktatás aránya):

(A): Egyenletes elosztás:

Szept.	Okt.	Nov.	Dec.	Jan.	Feb.	Márc.	Ápr.	Máj.	Jún.
NSz	NSz	NSz	NSz	NSz	NSz	NSz	NSz	NSz	NSz
Szakrend	Szakrend	Szakrend	Szakrend	Szakrend	Szakrend	Szakrend	Szakrend	Szakrend	Szakrend

(B) Tömbösített / szakaszos elosztás:

Szept.	Okt.	Nov.	Dec.	Jan.	Feb.	Márc.	Ápr.	Máj.	Jún.
NSz			NSz			NSz			
NSz			NSz			NSz			
NSz			NSz			NSz	NSz		
Szakrend	Szakrend	Szakrend	Szakrend	Szakrend	Szakrend	Szakrend	Szakrend	Szakrend	Szakrend

(C) Vegyes / véletlenszerű elosztás:

Szept.	Okt.	Nov.	Dec.	Jan.	Feb.	Márc.	Ápr.	Máj.	Jún.
	NSz		NSz						NSz
	NSz		NSz	NSz	NSz	NSz	NSz		NSz
Szakrend	Szakrend	Szakrend	Szakrend	Szakrend	Szakrend	Szakrend	Szakrend	Szakrend	Szakrend

A cellák időegységet jelölnek, nem naptári heteket!

Fontos: a nem szakrendszerű oktatás nívócsoportokban is szervezhető, de az 'erősebb' csoportok nem haladhatnak tovább a tananyaggal a gyengébbek nélkül.

Ki taníthat a nem szakrendszerű oktatásban?

A Kt. 52.§ (8) alapján: „Nem szakrendszerű oktatásban a tanár akkor taníthat, ha legalább százhusz órás pedagógus-továbbképzés vagy szakirányú továbbképzés keretében történő felkészülés keretében elsajátította a hat-tizenkét éves korosztály életkori sajátosságaihoz illeszkedő pedagógiai, pszichológiai ismereteket és az eredményes felkészítéséhez szükséges módszereket. E rendelkezéseket alkalmazni kell a szakkollégiumi végzettséggel nem rendelkező tanítóra is, azzal az eltéréssel, hogy a felkészülés során a tizenegy-tizenkettő éves korosztály neveléséhez-oktatásához szükséges ismereteket sajátítsa el.”

128.§ (20) alapján: A 2012/2013. tanítási év végéig az ötödik-hatodik évfolyamon, továbbá emelt szintű oktatás esetén az e törvény 17. §-a (1) bekezdésének b) pontja szerint az első-negyedik évfolyamon, a nem szakrendszerű oktatásban pedagógus-munkakört tölthet be az a tanár, aki 2004. szeptember 1-jéig legalább öt év gyakorlatot szerzett az első-negyedik évfolyamon.

Milyen munkaszervezési módok támogatják legjobban a nem szakrendszerű oktatást?

A nem szakrendszerű oktatás során a frontális osztálymunka aránya csökken, hiszen az ismeretközlés és a gyakorlás mellett nagy hangsúlyt kap a tapasztalatszerzés és az együttműködés. Ehhez a csoportmunka az egyik legkézenfekvőbb lehetőség, melyben különféle kooperatív technikák kaphatnak helyet. Ez azonban nem valamilyen egységes eljárás vagy módszer alkalmazását jelenti, mert maga a feladat határozza meg, hogy valójában ki milyen szerepet tölt be a csoportban.

A feladatokból nagyobb feladategységeket, modulokat és projekteket lehet szervezni. (Ugyanakkor a nem szakrendszerű oktatás nem egyenlő a projekt módszerrel.) Egy projekt 1 órát, 1 napot, 1 hetet, vagy akár egy egész tanévet is igénybe vehet.

Hogyan változik meg a tanulás színtere a nem szakrendszerű oktatásban?

Az osztálytermi környezetből ki lehet lépni a tágabb környezetbe, ahol a diákok a feladatok megoldása során új partnerekkel találkoznak:

A tanulás színterei:	Belső és külső partnerek:
Osztály	Szülők, nagyszülők
Könyvtár	'Konyhás nénik'
Internet	Takarítók
Udvar	Udvaros, kertész, karbantartó
Utca, közterek	Tűzoltó, rendőr, orvos
Bolt, áruház	Helyi vállalkozók
Gyárak, üzemek telephelyei	Egyéb szolgáltatók

Milyen kompetenciákat kell fejleszteni?

A Nemzeti alaptanterv és az Európai Unió által megfogalmazott definíciók alapján az alábbi kulcskompetenciákat:

Kompetencia terület	Jellemző tartalmak
1.) Anyanyelvi	- Gondolatok, érzések, vélemények kifejezése - Hatékony szóbeli és írásbeli kommunikáció - Helyes és kreatív nyelvhasználat
2.) Idegen nyelvi	Az anyanyelvi készségekhez hasonlóan a tanult élő idegen nyelveken
3.) Matematikai	- Ismeretek, folyamatok és a tevékenységek közötti viszony felismerése - Képletek, modellek, struktúrák, grafikonok / táblázatok használata - Problémamegoldó gondolkodás
4.) Természettudományos	- Magyarázatok, előrejelzések a természet jelenségeiről - Kölcsönhatások, folyamatok értelmezése - Átgondolt következtetés és cselekvés - Az emberi tevékenység okozta változások megértése - Az egyéni és közösségi felelősség tudata
5.) Digitális	- Az információs technológiai eszközök magabiztos és kritikus használata - Információ felismerése, visszakeresése, értékelése, tárolása, előállítása, bemutatása és cseréje - Kommunikáció és együttműködés az interneten keresztül
6.) Önálló tanulás	- Kitartó tanulás - Jó szervezés – az idővel és az információval való hatékony gazdálkodás - Egyéni szükségletek és lehetőségek felismerése - Motiváció és a magabiztosság
7.) Szociális és állampolgári	- Személyes, értékorientációs, interperszonális, és interkulturális tudás - Harmonikus életvitel és a közösségi beilleszkedés képessége - A közjó iránti elkötelezettség és tevékenység - Konfliktusok megoldása - A közügyekben való aktív részvétel
8.) Kezdeményező és vállalkozói	- A tágabb környezet megismerése, a lehetőségek megragadása - Kreativitás, az újtásra való beállítódás és kockázatvállalás - Célkitűzések megfogalmazása, tervek készítése - Gazdasági tevékenységekhez szükséges ismeretek
9.) Esztétikai-művészeti	- Az esztétikai megismerés képessége - Elképzelések, élmények és érzések kreatív kifejezése - Az irodalom, zene, tánc, dráma, bábjáték, vizuális művészetek, építészet, média, mint kifejező eszközök használata

Melyek a fejlesztés kiemelt területei?

Az említett kulcskompetenciákon belül a fejlesztés legfontosabb területeit az alábbiakban foglalhatjuk össze:

Információ kezelése:

- Célravezető kérdések megfogalmazása
- Célok meghatározása
- Nagyobb feladatok felbontása kisebb részfeladatokra
- Információforrások megtalálása
- Szükséges információk kiválasztása, szűrése
- A feladat megoldásához szükséges legjobb módszer megválasztása

Problémamegoldó gondolkodás:

- Sorba rendezés, osztályozás, összehasonlítás
- Becslés, előrejelzés
- Tények és vélemények megkülönböztetése
- Saját állítások, következtetések indoklása, alátámasztása
- Előnyök és hátrányok vizsgálata
- Megoldási módok megfogalmazása

Kreativitás:

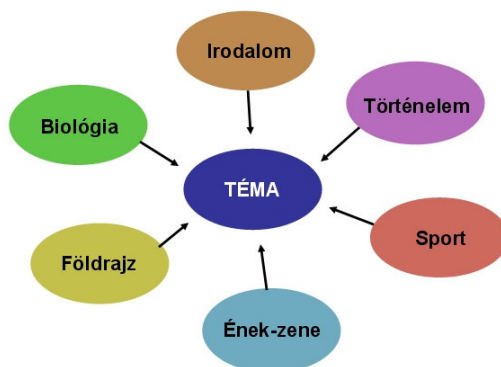
- A felmerülő kérdések, problémák több szempontú megközelítése
- Kísérletzés
- Új kapcsolatok keresése a szokványosak mellett
- A másoktól való tanulásra való nyitottság
- Válaszok meglátása a váratlan helyzetekben
- Válaszok meglátása a hibákban
- Kockázatvállalás

Együttműködés:

- Mások véleményének figyelő meghallgatása
- Mások nézeteinek, véleményének tiszteletben tartása
- Különböző helyzetekben való adekvát viselkedés és kifejezőmód
- A megosztás, együttműködés és a másoknak teret engedés képessége
- Visszajelzés adása és vétele
- Felelősségvállalás az elvégzett munkáért
- Közös álláspont kialakítása tárgyalás és kompromisszumok mentén
- Javaslatok megfogalmazása a még hatékonyabb közös munka érdekében

Mi kapcsolódhat egy témához?

Lényegében bármely tantárgy / műveltségterület kapcsolható egy témához, ill. projekthez:

Mik a tapasztalati tanulás jellemzői?

A tapasztalati tanulás lényege maga a tevékenység és a közben megszerzett tapasztalatok feldolgozása – gondolatban vagy írásban (vagy más módon). Leggyakoribb formái a játék, kísérlet, modellezés, vagy a kirándulás. További fontos jellemzői:

- Nemcsak a végeredmény számít, hanem maga a folyamat is fontos!
- A feladatok / tevékenységek valóságűek (nem tankönyvszerűek), ezért a diákok motiváltabbak
- Csoportmunka esetén sok a szóbeli interakció a résztvevők között (instrukció, vita, összegzés, következtetés, stb.)
- A tanulók saját maguk tudják értékelni az elvégzett munkát, érzéseiket is megosztják egymással
- A csoportban végzett feladatok során erősödik a közösségi szellem
- A tanultak jobban megmaradnak az emlékezetben és az ismeretekhez való viszonyulás is jobb lesz

Jó példa a tapasztalati tanulásra a kirándulás, természetjárás, egy közös szervezési feladat (farsang, stb.), vagy minden olyan feladat, ahol az egyéni megismerés és döntéshozatal szerepet játszik.

Mennyire terjedjen ki a nem szakrendszerű oktatás a helyi sajátosságokra?

Minél jobban! Elsősorban a hátrányos helyzetből adódó tanulói igényekre adjon választ, ne valamilyen „központi” előírást kövessen!

Egy osztálykirándulás is lehet nem szakrendszerű oktatás?

Igen! Sőt, akár egy egyhetes táborozás is, ahol a diákok sokféle ismeretet szerezhetnek, és a szociális kompetenciáik is fejlődnek.

Hányadik osztályban célszerű először projekt jellegű munkaformát alkalmazni?

Már első osztályban is lehet, ügyelve arra, hogy a tanuló egyéni felelőssége kisebb legyen, több útmutatást kapjon a pedagógustól, és több játékos elemet tartalmazzanak a feladatok. Előre érdemes tervezni! Ha a gyerekek már 1-4. osztályban tapasztalatokat szereznek a csoportmunkáról, később könnyebb lesz a közös munka.

A pedagógus szerepe hogyan változik meg a projekt munka során?

Fokozatosan csökken a pedagógus szerepe, egyre inkább láthatatlan lesz. (Azonban a háttérben mindig jelen van). Ez akkor lehetséges, ha a diákok már képesek saját csoportjuk munkáját

szervezni, szabályozni. Ha ez még nem alakult ki, akkor erősebb „központi” irányításra, szabályozásra van szükség.

Mennyit kell készülni egy nem szakrendszerű órára?

A feladatok jellegétől és számától függ. Érdemes megbeszélni a részleteket a kapcsolódó tantárgyak tanáraival, és ötleteket gyűjteni egymástól a megvalósításhoz.

Milyen forrásból lehet anyagot gyűjteni a nem szakrendszerű oktatáshoz?

Az internet nagyon jó ötletadó lehet bármilyen témában.

Érdemes (akár már év elején) megkérdezni a diákokat is, hogy milyen témákról tanulnának szívesen – egy előre elkészített listát célszerű megajánlani.

Előfordul-e, hogy a diákok túlvállalják magukat?

Igen, elképzelhető, hogy nem jól mérik fel a rendelkezésre álló időt. Vagy csapongó a képzeletük, mindenbe belekapnak, de nem fejezik be. Ilyenkor több tanári irányítás szükséges, amíg nem alakul ki egy reális önismeret.

Előfordul-e, hogy a diákoknak nem eléggé motiváltak?

Igen, ha túlvállalják magukat, könnyen elmehet a kedvük.

Akkor is alacsony lehet a motiváció, ha olyan témák vannak, amelyek őket nem érdeklik. A nem frontális osztálymunka esetén csak akkor várhatunk motivált munkavégzést, ha a diákok szívesen foglalkoznak az adott témával. Csak így tudják saját kreativitásukat használni.

Hogyan kell értékelni a projektmunkát?

A kulcsszó a folyamatos visszajelzés, értékelés.

Az osztályzatoknak (önmagában) a nem szakrendszerű oktatásban nem igazán van ösztönző hatásuk. A legjobb megoldás az önértékelés és a tanári visszajelzés párhuzamos alkalmazása. A diákok pontosan tudják, hogy mit csinálnak jól, és miben vannak hiányosságok. Az értékelés során ezekre a technikai mozzanatokra érdemes figyelni, ugyanakkor lehetőséget kell adni arra is, hogy a munkával, az együttműködéssel kapcsolatos érzéseiket, sikerélményeiket és adott esetben csalódottságukat is kifejezhessék.

A diákok számára fontos az elismerés. Hasznos lehet egy „értékelő fal” használata, ahol névvel, esetleg képpel jelennek meg a tanulók, és a nevük mellett az elért eredmények, jutalmak, kitüntetések!

Ez az ösztönző rendszer nemcsak a diákok számára fontos, de a szülőknek is fontos visszajelzés, jobban bevonja őket az iskola életébe.

Tanulói önértékelő lap

Minta

Jelöld a táblázatban az alábbiak szerint:

- ✱
kiváló
- ✓
elfogadható
- !
javítani kell rajta

Szempont	Értékelés
Sokat tanultam az elvégzett feladatból.	
A feladathoz való hozzáállásom jó volt, végig szorgalmasan dolgoztam.	
Sok jó ötlettel járultam hozzá a csoportunk sikeréhez.	
Jól tudtam együttműködni a csoport többi tagjával - társaimmal megfelelő hangnemben beszéltem.	
Jól gazdálkodtam az idővel.	
Jól gazdálkodtam az anyagokkal – ha volt (papír, ragasztó, stb.)	
Pontosan tudom, hogy mit kell jobban csinálnom legközelebb hasonló helyzetben.	

A legfontosabb, amit ebben a feladatban / projektben tanultam:

.....

Hogyan lehetne még jobb a csoportmunka?

.....